

таті діалогу між ними. Діалог передбачає взаємодію та взаємообмін культурним досвідом, що приводить до взаємозбагачення культурної спадщини. Ознайомившись із чужим культурним надбанням, людина підсвідомо засвоює деякі риси, характерні лише для тої чи тої культури, що з часом допоможе їй зробити висновки про менталітет загалом. Окрім того, пізнання особливостей іноземних культур створює умови для кращого засвоєння іноземної мови, оскільки вербальне спілкування найкраще реалізується в культурному середовищі, мова якого вивчається. У свою чергу, комунікація на міжнародному рівні нездійсненна без знань іноземної мови, адже мова – матеріальне відображення культури. Завдяки їй реалізується прямий зв'язок між позначуваним і позначувальним, унаслідок чого відбувається упорядкування накопиченого досвіду; саме мова надає вичерпне розуміння найтонших відтінків значень культурних універсалій.

Отже, розглянувши та визначивши основні поняття кроскультурної освіти, можна зробити висновок, що кроскультурний підхід – спосіб навчання, який дозволяє тісно взаємодіяти з культурою та мовою носіїв через взаємообмін та взаємозбагачення культурно-освітнього простору різних країн і народів. Таким чином, на підставах аналізу навчально-методичної та педагогічної літератури було розкрито особливості кроскультурного підходу у викладанні іноземних мов.

Література

1. Дрожжина С. Мультикультуралізм: теоретичні та практичні аспекти / С. Дрожжина // Політичний менеджмент. – 2008. – № 3. – С. 96–106.
2. Мамонова В. А. Мультикультуралізм: різноманітність і множество [Електронний ресурс] <http://credonew.ru/content/view/606/32/>.
3. Маткин В. В. Теория и практика развития интереса к профессионально-творческой деятельности у будущих учителей: ценностно-синергетический подход : дис. ...доктора пед. наук : 13.00.08 / Маткин Василий Васильевич. – Екатеринбург, 2002. – 255 с.
4. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : [підручник] / кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
5. International Dictionary of Education. London, 1977. – P. 273.
6. International Dictionary of Education. – Vol. 7. – Oxford, 1994. – P. 3963.

Стаття надійшла до редакції 19.04.2011 р.

УДК 37.015.31:177.022.1

Олинець Т. В.

аспірант,

Інститут проблем виховання НАПН України

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ КРОС-КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ У МОЛОДІ

У статті аналізуються теоретичні основи виховання крос-культурних цінностей у молоді. Розглядаються ключові підходи та основні положення сучасного крос-культурного виховання.

Ключові слова: крос-культурні цінності, міжкультурні зв'язки, культура, культурне середовище.

В статье анализируются теоретические основы воспитания кросс-культурных ценностей молодежи. Рассматриваются ключевые подходы и основные тенденции современного кросс-культурного воспитания.

Ключевые слова: кросс-культурные ценности, межкультурные связи, культура, культурная среда.

The article analyzes the theoretical basis of training cross-cultural values in youth. Consider key approaches and guidelines of modern cross-cultural education.

Key words: cross-cultural values, intercultural relations, culture, cultural environment.

Крос-культурні взаємини є результатом глобалізаційних процесів, які збагачують культуру України, забезпечуючи її взаємодію з іншими країнами і культурами, сприяють обміну життєвим досвідом, впливають на вироблення спільних цінностей і моралі. Цей процес, хоча і присутній в житті українського соціуму, проте поки що є недостатньо осмисленим і невикористаним у виховній роботі вищих педагогічних закладів.

Актуалізація виховання крос-культурних цінностей, становлення традицій виховання студентської молоді вищих педагогічних закладів підтверджується Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту»; Державними програмами України «Освіта (Україна XXI століття)», «Концепцією виховання особистості в умовах розвитку української державності», «Концепцією виховання в національній системі освіти»; «Концепцією національного виховання студентської молоді», «Національною доктриною розвитку освіти України в XXI столітті» та ін.

Проблема єдності і відмінностей народів піднімалася у давньосхідній філософії. З цього приводу Конфуцій писав: «Природа кожного з іншим зближує, звичка одного від іншого віддаляє» [1, с. 209]. Таким чином, філософ як спільне виділяв генетичну природу людей, а як відмінне суспільний устрій та організацію життєдіяльності. Пізніше Августин Аврелій розвинув ідею християнської філософії, яка би об'єднувала у вірі всіх християн, маючи на увазі слова Христа «щоб всі були як одно», які він тлумачив наступним чином: «Але сказано так для того, щоб під усіма ми розуміли весь рід людський; із усіма мовами, із усіма звичаями... з безмежним розмаїттям знань і бажань, із усіма відмінностями, які тільки є у людей» [2, с. 60]. Таким чином, А. Аврелій розглядав християнську віру як міжкультурну цінність, здатну об'єднати різні народи і країни.

У вітчизняній філософії також розглядалися різноманітні аспекти крос-культурних цінностей, які визначали взаємовідносини народів.

Дискутуючи з Дашкевичем, автором праці «Борьба культур и народностей в литовско-русском государстве в период династической унии Литвы с Польшею» М. Драгоманов аналізує життєдіяльність, віру різних народів, їхнє прагнення до першості, причини непорозумінь і конфліктів: «На світі дійсно є різні народи, або людські породи, котрі відрізняються одні від других найбільше мовою, почасти лицем і тілом, звичаями, одежею,

струментами і т. д. В старі часи, коли люди були менше розсудні, ніж тепер, то між різними народами були часто сварки не тільки за здобич, а просто через те, що неподібно в одному народі вважалось людям другого за щось смішне або й відразливе, і народи жахались один одного або ворогували проміж себе...» [3, с. 57]. Вчений доходить висновку, що значна частина міжнаціональних конфліктів була зумовлена не лише різною культурою, світобаченням, а й вірою, причому саме в цьому плані він звинувачує саме священнослужителів, які прагли розширити власну сферу впливу, статків та ін. і висловлює думку, що простим людям було завше простіше порозумітися, ніж їхнім правителям.

У своїх працях «Ідеї та факти з історії педагогіки», «Читання про виховання» П. Д. Юркевич намагався осмислити вплив культур на виховання особистості. Наступність у історії культур філософ бачив не у сліпому запозиченні, а сприйнятті досягнень, які мають велике значення для всього людства і послужити його прогресу. На його погляд, найбільш цінними для усіх людей незалежно від національності є моральна ідея Бога в ізраїльтян, моральна ідея у філософії у греків, моральна ідея в юриспунденції у римлян, які зрештою визначають загальнолюдський моральний ідеал [4, с. 29]. Проаналізувавши виховні традиції Заходу і Сходу П. Д. Юркевич поділяє усю історію виховання на дохристиянський і християнський періоди, де в дохристиянський період мали значення лише національні якості особистості, відповідно виховання здійснювалося на основі національних цінностей. У християнський період виховання відбувається на загальнолюдських началах. Таким чином, вчений зумів показати ті глибинні цінності, які об'єднують різні народи і визначають їхню мораль та ставлення один до одного.

Розв'язуючи проблему моралі і моральності у сучасному вимірі В. Малахов звертає увагу, що саме загальнолюдська моральність зобов'язує нас поважати розмаїття людського життя і культур та сприяє їхньому розвитку, збагаченню людського досвіду, виявленню нових можливостей. «Неможливо бути людиною моральною, нехтуючи моральними цінностями власної культури й не поважаючи особливості ціннісного світу представників інших людських спільнот. Саме загальнолюдська мораль повстає проти ідеї «загальнолюдини», абстрактного самозакоханого індивіда, відірваного від національних, культурних, спільнотних коренів» [5, с. 75–76]. За переконанням філософа лише через зв'язки з іншими культурами краще розкривається сенс людяності, а в імперативі взаємності лежить золоте правило етики. Таким чином у взаємодії і взаємодоповненні виробляється не лише інтегральна цілісність людства, а й неповторність кожної нації і культури. «Сучасна українська культура не просто виявилася б біднішою, а й втратила б дещо у власній своїй ідентичності, якби поруч не існували культури російська, польська, білоруська, єврейська – вже це одне... має спонукати справжніх патріотів України зичити цим суміжним

культурам добра, прагнути до згоди й співпраці з ними» [5, с. 76–77]. Філософ хоча і не вживає терміну «крос-культурні цінності», добре розуміє їхню значущість у сучасному світі.

Увагу до дослідження проблеми крос-культурних цінностей приділяли і психологи. Зокрема інтерес для нашого дослідження має психологія ставлень, розроблена В. М. М'ясищевим (1893–1973 рр.), згідно якої ставлення розглядаються у якості найбільш специфічної характеристики особистості, що відображає її буття у макро- і мікросоціумі. На думку психолога, виховання особистості в першу чергу є процесом виховання її ставлень до оточуючого у мінливому світі, де не лише міняється «картина світу», а й цінності. «В цьому сенсі ставлення людини – це потенціал, що виявляється у свідомій активній вибірковості переживань і вчинків людини, що ґрунтується на її індивідуальному і соціальному досвіді» [6, с. 344]. Таким чином, інтеріоризуючи ті чи інші цінності людина виявляє свою здатність до взаємодії з оточуючими, рівень суспільного і морального розвитку. Таким чином, ставлення не лише відображають характер особистості, а й сферу її діяльності.

На думку І. Д. Беґа крос-культурні цінності репрезентують культурну самосвідомість, в якій поєднуються етико-національні пріоритети та інокультурні надбання. У цьому контексті вчений звертає увагу на те, що «виховання є загальною формотворчою основою морально-духовного розвитку особистості, і саме воно визначає його суспільну якість: здійснюватиметься цей розвиток на полюсі добра чи зла. Образно кажучи, людина зрештою «ліпить» себе як особистість із матеріалу культури, який організовано постачає їй вихователь, суспільство загалом» [7, с. 31]. Однак навчально-виховний процес вузу визначає емпірично пристосовницька стратегія, на основі якої формується стримуюча позиція особистості щодо іншої культури, яка не заперечує її існування. Вчений радить змінити ситуацію через культурно-моральний розвиток особистості та впровадити акумулятивно-ціннісну міжкультурну стратегію, яку визначають:

– «розгляд культур цінностей як систем відкритих проблем. Вихованець має усвідомити (на основі вирішення певних моральних задач) генезис і становлення ціннісної структури конкретної культури);

– на основі операції узагальнення, він відкриває сутність іншої культури, а емпіричні прояви двох різних культур опановують ся на основі сходження від загального до конкретного» [8, с. 30]. Таким чином акумулятивно-ціннісна міжкультурна стратегія будується на орієнтації на чуттєве вживання особистості в іншу культуру, а не пристосування до неї, орієнтації на міжкультурне розвивальне нарощування, а не взаємообмін між культурних знань та орієнтації на особистісну творчість як надання суб'єктивної значущості кожній міжкультурній події.

Окрім того, І. Д. Беґ сформулював закони, які має враховувати сучасна педагогіка у крос-культурному вихованні:

- закон випереджального морально-духовного розвитку щодо розвитку інтелектуального;
- закон, згідно з яким провідною мотивацією навчання мають бути вершинні смислоціннісні орієнтири;
- закон розвитку вищих емоційних переживань (моральних, естетичних, інтелектуальних) як перепона переживанням нижчим, біологічним;
- закон оволодіння науковими знаннями в контексті людської культури;
- закон піклування людини про навколишній світ;
- закон ідентифікації вихованця зі значущим дорослим;
- закон занурення в емоційні стани.

У педагогічній науці поняття крос-культурних цінностей набуло поширення зовсім недавно. Лише у другій половині ХХ століття з'явилися окремі дослідження у цій царині. Однак сама проблема існувала задовго до появи самого терміну.

Досліджуючи вплив засобів масової інформації на сучасну молодь Д. А. Попова доходить того висновку, що «культурні цінності відмінні у різних народів у зв'язку з конкретними історичними, географічними і соціальними умовами, однак при цьому моральний кодекс людського буття є абсолютним і невіддільним місцю і часу. Тільки на цьому шляху можна знайти ті гуманістичні цінності, які повинні супроводжувати людину на всіх етапах її життєвого шляху...» [9, с. 34]. Таким чином дослідниця розглядає крос-культурні цінності у контексті загальнолюдських, усвідомлюючи їхню значущість у житті сучасної молоді, де важливу роль відводить вчителю, покликаному виховувати дітей, формувати у них світогляд і систему ціннісних координат.

За М. Журбою у педагогічних ВНЗ потрібно знайомити студентів з інформацією про етнічну та культурну багатоманітність, інтегрувати її в усі навчальні дисципліни, що дасть змогу кожному студенту розібратися в національних і загальнолюдських цінностях. Майбутні вчителі мають бути науковцями, педагогами, психологами, технологами, організаторами, медиками, артистами. Для розв'язання цих завдань вчителеві необхідні ґрунтовна підготовка, високий рівень сформованості професійних компетенцій, навички критичного мислення та багатоперспективності, толерантність і зваженість у прийнятті рішень.

Інтерес для нашого дослідження представляє спільний радянсько-американський проект 90-х років «Глобальне мислення в світовому процесі як проблема викладання», в рамках якого проводилося опитування за анкетною «Про світ, професію і про себе». У спільній статті Дж. Хазарда (США) і С. Г. Вершловського (Росія) йшлося про те, що ми живемо в неспокійному і складному світі. В нас різне минуле, свої традиції і цінності. Але багато чого і об'єднує нас як мешканців однієї планети, як педагогів. Ми впевнені, що від спільних зусиль вчителів наших країн багато в чому залежить майбутнє наших дітей, а значить і суспільства. Але для цього

нам необхідно краще розуміти одне одного і прагнути до співробітництва. У представлених судженнях пропонуються спільні крос-культурні цінності (природа, мир, людина, нація, здоров'я, спорт). Як для американських, так і для радянських вчителів важливим є мир на землі, упередження ядерної катастрофи, відповідальне ставлення людини до всього живого на землі, любові до своєї родини, дітей тощо. Більшість респондентів зійшлася у тому, що майбутнє народів у їх єднанні, спільній відповідальності за майбутнє людства.

Грамотний педагог, на думку М. Перотті, має знати про етносоціальне та етнокультурне розмаїття регіону, в якому мешкає, про міжетнічні, міжкультурні та міжконфесійні відносини в межах країни та за кордоном, про взаємозбагачення культур у результаті взаємодії, відігравати активну роль у роботі свого навчального закладу, цікавитися ситуацією у своїй країні та світі, експериментувати, розробляти власні дидактичні матеріали та методи роботи. Ефективними у вихованні крос-культурних цінностей є лекції, короткотермінові курси і семінари, інтерактивні технології

Джон Хаймер, експерт Ради Європи, консультант з питань освіти із Великої Британії, сформулював стандарти, яким мають відповідати майбутні вчителі, які працюватимуть з дітьми різних національностей. В першу чергу майбутні вчителі повинні навчитися:

- демонструвати повагу до соціального, культурного, мовного, релігійного та етнічного походження учнів;
- спілкуватися з батьками та опікунами;
- враховувати та підтримувати потреби учнів, стимулювати їх до розвитку;
- враховувати інтереси учнів, їхню мову та культурне оточення;
- створювати таке навчально-виховне середовище, яке б допомагало учням почувати себе захищено і впевнено;
- враховувати гендерний чинник учнів різних етнічних груп з тим, щоб створити умови для їхнього прогресу;
- піддавати сумніву стереотипні погляди [10, с. 18].

На його думку, сучасне крос-культурне навчання і виховання мають враховувати:

- культурне і расове розмаїття у країні не є чимось новим;
- культура тече у двох напрямках, де домінуюча культура впливає на культуру меншин і навпаки;
- потрібно торкатися і вирішувати суперечливі і болючі теми;
- виховання спрямоване на формування мультикультурної особистості;
- сприяє здатності учнів мислити критично;
- визначає кваліфікаційні стандарти вчителя.

Мартін Саксе, експерт Ради Європи, представник Міністерства у справах освіти і культури Баварії, Федеративної Республіки Німеччини формулює стратегії, згідно яких молодий вчитель має навчитися:

- ретельно аналізувати свою поведінку в класі;
- усвідомлювати, що етнокультурні розбіжності можуть збагатити його уроки;
- визнавати, що мультикультурні ситуації в класній кімнаті розвиватимуть його власну ідентичність;
- бути особливо зацікавленим у збереженні різноманітності;
- поважати лінгвістичну множинність.

Водночас він пропонує дотримуватися принципів, згідно яких:

- «Міжкультурний діалог має бути частиною нормальної щоденної педагогіки.

- У поглядах релігійних та етнічних меншин слід бачити не загрозу основній релігії чи державній ідеології, а частину національного багатства.

- Роль учителя в тому, щоб чесно презентувати відмінні перспективи, оскільки, як відомо, в суспільстві за увагу змагаються багато голосів.

- Міжкультурний контекст освітнього середовища – це не лише навчання більш як однієї мови, а й бачення того, як мови творять світоглядні або які соціальні чи культурні наслідки пов'язані із цими мовами.

- У закладах освіти, особливо в школах мають працювати люди різного походження.

- Умови роботи навчальних закладів мають відповідати потребам усіх культур» [11, с. 23].

Міхай Манеа, вчений і експерт Ради Європи із Румунії вважає, що життя у мультикультурному суспільстві має деякі переваги, які полягають у тому, що люди легше можуть знайомитись із представниками багатьох культур, їх способом життя, традиціями, звичками тощо. Вчений виділяє п'ять компетентностей, якими має володіти сучасний вчитель:

- концептуалізація (інтеграція навчальних предметів з законами та вимогами щодо освіти);

- діагностика (встановлення чинників, які сприяють чи перешкоджають досягненню поставлених результатів);

- координація (взаємодія всіх суб'єктів виховання);

- комунікація (використання усної, писемної та недійної форм взаємодії);

- інтегративна взаємодія (демонстрація професійної відповідальності).

Зазначені компетентності здатні забезпечити:

- готовність мати справу з учнями, що розмовляють різними мовами і мають різне походження;

- врахування гендерних і культурних особливостей;

- забезпечення толерантності та суспільної злагоди;

- вирішення навчальних і поведінкових проблем учнів;

- використання нових інформаційних та освітніх технологій.

Польський педагог А. Гофрон зазначив, що освіта відповідальна за побудову більш солідарного світу. Вона має творити новий гуманізм, у

якому домінуватиме етнічний компонент, а знання про культуру та духовні цінності різних цивілізацій, шанобливе ставлення до них посядуть належне місце як необхідна перевага глобалізації, що не обмежиться лише суто технічними та господарськими аспектами. Усвідомлення спільної долі є основною підставою будь-якої міжнародної співпраці.

Радою Європи було прийнято ряд документів на захист міжкультурного виховання, до яких відносяться Заключна Декларація 21-ї сесії Постійної Конференції європейських міністрів освіти (Афіни, 10–12 листопада 2003 р.), спеціально присвяченої міжкультурній освіті, Вроцлавська Декларація (9–10 грудня 2004 р.) щодо нового контексту культурного співробітництва в Європі, План Дій, прийнятий на третьому Самміті Голів Держав та Урядів (Варшава, 16–17 травня 2005 р.), що безпосередньо стосується діалогу між культурами та питань релігійної різноманітності.

Зокрема у п.11 Афінської Декларації міністри освіти з різних країн Європи звернулися до Ради Європи з наступними проханнями:

- «– продовжувати концептуальні дослідження з міжкультурної освіти;
- розробляти і запроваджувати методiku, придатну для інтеграції в освітню програму підготовки викладачів в педагогічних університетах та в межах післядипломної освіти;
- визнати потенціал міжкультурної освіти як інструменту;
- сприяння визнанню державами-членами факту, що управління різноманітністю – це проблема, що стосується не лише шкіл, але й суспільства в цілому...» [12, с. 10–11].

Таким чином поняття «крос-культурних цінностей» є інтегративним похідним таких дисциплін як філософія, культурологія, психологія, педагогіка та ін. Хоча сам термін увійшов у науковий обіг порівняно недавно, проблема взаємодії культур вироблення спільних крос-культурних цінностей існувала у всі часи життєдіяльності людства. Відсутність чіткого визначення і єдиного підходу у його розумінні свідчить про актуальність досліджуваної проблеми та інтерес до неї сучасної педагогіки.

Література

1. Чайка І. Ю. Інформаційна єдність світової спільноти: соціально-філософський аналіз / І. Ю. Чайка // Гілея: Науковий вісник : [зб. наук. праць/ Національний педагогічний університет, Українська академія наук]. – К. : ВІР УАН, 2010. – Вип. 39. – С. 208–214.
2. Блаженный Августин Энхиридион Лаврентию о вере, надежде и любви / Августин Блаженный // Блаженный Августин. Творения. – СПб. : Алетейя ; К. : УЦИМ-Пресс, 1998. – Т.2 : Теологические трактаты / [Еремеев С. И. (сост. и подг. текста)]. – С. 5–76.
3. Драгоманов М. Вибрані праці : [у 3 т, 4 кн.] / ред. В. П. Андрущенко та ін. – К. : Знання України, 2007. – Т. 1, Кн. 2 : Історія. Публіцистика. Політологія / упор. В. Ф. Погребенника. – 272 с.
4. Юркевич П. Д. Идеи и факты из истории педагогики. По поводу сочинения Л. Н. Модзалевского. очерки истории воспитания и обучения // Журнал Министерства народного просвещения. – 1870. – № 9. – С. 1–41.
5. Малахов В. А. Етика : курс лекцій : [навчальний посібник] / В. А. Малахов. – К. : Либідь, 2004. – 384 с.

6. Мясищев В. Н. Психология отношений / Владимир Николаевич Мясищев ; под ред. А. А. Бодалева. – М. : Изд-во «Институт практической психологии». – Воронеж : НПО «МОДЭК», 1995. – 356 с.
 7. Бех І. Д. Виховання особистості : [підручник] / Іван Дмитрович Бех. – К. : Либідь, 2008. – 848 с.
 8. Бех І. Д. Міжкультурна взаємодія в особистісному розвитку вихованця / І. Д. Бех // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції [«Міжкультурний діалог у сучасній освіті»], (м. Київ, 11 листопада, 2008 р.). – К. : Видавець СПД Цудзинович, 2009. – Т. 1. – 96 с.
 9. Попова Д. А. Формування загальнолюдських цінностей у старшокласників засобами масової інформації в сучасних умовах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Діана Анатоліївна Попова. – Рівне, 2001. – 214 с.
 10. Хаймер Дж. Як підготувати вчителів до роботи в мультикультурному класі / Джон Хаймер // Історія України. – 2009. – № 35 (627). – С. 16–18.
 11. Саксе М. Викладання історії у мультикультурному контексті: нові методи і підходи / Маргін Саксе // Історія України. – 2009. – № 35 (627). – С. 19–23.
 12. Релігійна багатоманітність та міжкультурна освіта : [посібник для школи / за ред. Джона Кіста / пер. з англ. Юхимович Н., Дитина Т.]. – Львів : ЗУКЦ, 2008. – 160 с.
- Стаття надійшла до редакції 20.04.2011 р.*

УДК 13.00.04

Малоіван М. В.

викладач,

Криворізький державний педагогічний університет

ФОРМУВАННЯ КРОСКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

У статті з'ясовано проблему формування кроскультурної комунікативної компетенції студентів-філологів як важливого чинника виховання майбутніх фахівців в умовах полікультурності світу; визначено роль інтеграції мови та культури, її вплив на міжкультурну комунікацію.

Ключові слова: комунікація, компетенція, комунікативна компетенція, кроскультурна комунікативна компетенція.

В статье рассматривается проблема формирования кроскультурной коммуникативной компетенции студентов-филологов как важного фактора воспитания будущих специалистов в условиях поликультурности мира; определена роль интеграции языка и культуры и ее влияние на межкультурную коммуникацию.

Ключевые слова: коммуникация, компетенция, коммуникативная компетенция, кроскультурная коммуникативная компетенция.

The issue of forming cross-cultural communicative competence as an important factor of future specialists' education is under consideration in this article. The role of the integration of a language and culture and its influence on the intercultural communication is emphasized.

Key words: communication, competence, communicative competence, cross-cultural communicative competence.

(а) – постановка проблеми) Згідно з останніми освітніми тенденціями дуже важливим для вищих навчальних закладів є виховання кваліфікованих спеціалістів, здатних вільно спілкуватися з представниками інших кра-